

Komitet protiv torture

Završna razmatranja o Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore*

1. Komitet za borbu protiv torture razmatrao je Treći periodični izvještaj Crne Gore¹ na svojoj 1889 i 1892 sjednici,² koje su održane 27, odnosno 28. aprila 2022. godine, i usvojio ova završna razmatranja na 1953. sjednici, održanoj 10. maja 2022. godine.

A. Uvod

2. Komitet izražava zahvalnost državi potpisnici za podnošenje periodičnog izvještaja po pojednostavljenom postupku izvještavanja, jer se time poboljšava saradnja između države potpisnice i Komiteta, uz fokusiranje na razmatranje izvještaja i dijalog sa delegacijom.

3. Komitet cijeni dijalog koji se vodio sa delegacijom države potpisnice i dodatne informacije i objašnjenja koja je ista pružila Komitetu.

B. Pozitivni aspekti

4. Komitet pozdravlja sljedeće zakonodavne, administrativne i institucionalne mjere koje je država potpisnica preduzela u oblastima od značaja za Konvenciju:

(a) Izmjene Krivičnog zakonika radi propisivanja strožijih kazni za krivična djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici, usvojene u decembru 2021. godine;

(b) Izmjene Krivičnog zakonika kako bi se osigurale strožije kazne u slučajevima ugrožavanja bezbjednosti novinara, usvojene u decembru 2021. godine;

(c) Izmjene Krivičnog zakonika kako bi se osiguralo inkrimisanje određenih vrsta nasilja nad ženama kako to zahtijeva Istanbulska konvencija - uhođenje, sakaćenje ženskih genitalija i prinudna sterilizacija, usvojene 2017. godine;

(d) Izmjene Porodičnog zakona 2016. godine koje su uključivale zabranu svih oblika nasilja nad djecom, uključujući tjelesno kažnjavanje djece u svim okruženjima, kao što je preporučio Komitet;³

(e) Usvajanje Strategije za sprečavanje i zaštitu dece od nasilja za period 2017-2021;

* Usvojio Komitet na 73. sjednici (19. april - 13. maj 2022. godine).

¹ CAT/C/MNE/3.

² Vidi CAT/C/SR.1889 i CAT/C/SR.1892.

³ CAT/C/MNE/CO/2, para. 21.

(f) Usvajanje nove petogodišnje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori (2021-2025);

(g) Usvajanje Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori (2019-2023).

C. Glavna pitanja koja izazivaju zabrinutost i preporuke

Otvorena pitanja koja se prate iz prethodnog ciklusa izvještavanja

5. U svojim prethodnim Završnim razmatranjima,⁴ Komitet je zatražio od države potpisnice da pruži informacije o primjeni preporuka Komiteta o osiguravanju ili jačanju mjera pravne zaštite za pritvorena lica;⁵ sprovođenju hitnih, nepristrasnih i efikasnih istraga;⁶ i procesuiranju osumnjičenih i sankcionisanju počinitelja mučenja ili zlostavljanja.⁷ Uz uvažavanje odgovora koje je država potpisnica dostavila 15. jula 2015. godine⁸ u okviru postupka praćenja i u svom trećem periodičnom izvještaju, a pozivajući se na dopis izvjestioca Komiteta od 29. avgusta 2016. godine za praćenje postupanja po Završnim razmatranjima upućen stalnom predstavniku Crne Gore pri Kancelariji Ujedinjenih nacija u Ženevi, Komitet smatra da su gorenavedene preporuke samo djelimično sprovedene (vidi paragrafe 8, 18 i 22 u tekstu ispod).

Značenje termina „mučenje“

6. Ukazujući na izjavu države potpisnice da će se predstojeće izmjene i dopune Krivičnog zakonika odnositi na prethodne preporuke Komiteta u vezi sa tim, na način da se osigura potpuno usklađivanje sa članom 1 Konvencije i ukloni zastara u vezi sa djelima mučenja, Komitet izražava bojazan da trenutno definicija mučenja u Krivičnom zakoniku još uvijek nije usklađena sa članom 1 Konvencije, da se KD mučenja ili zlostavljanja još uvijek ne kažnjavaju kaznama koje su srazmjerne njihovoj teškoj prirodi, kao i da zastara za krivično djelo mučenja i dalje postoji (čl. 1 i 4).

7. **Komitet podsjeća na svoja prethodna Završna razmatranja⁹ i poziva državu potpisnicu da ubrzo usvajanje izmjena člana 167 stav 2 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakonika kako bi se u zakonsku definiciju mučenja uključili svi elementi sadržani u članu 1 Konvencije i osiguralo da kazne za mučenje odgovaraju težini krivičnog djela, kako je utvrđeno u članu 4 stav 2 Konvencije. Država potpisnica treba dalje da osigura da za krivično djelo mučenja ne postoji zastara, kako bi se spriječio svaki rizik od nekažnjavanja u vezi sa istragom djela mučenja i krivičnim gonjenjem i kažnjavanjem počinitelja.**

Osnovne mjere pravne zaštite

8. Uvažavajući mjere koje je država potpisnica preduzela za izmjenu člana 268 Zakonika o krivičnom postupku u 2015. godini, prema prethodnoj preporuci¹⁰ da se ukloni uslovljenost pristupa zdravstvenom pregledu za pritvorena lica zahtjevom državnog tužioca, Komitet izražava bojazni zbog izvještaja koji ukazuju na to da se ključne mjere pravne zaštite za pritvorena lica ne sprovode efikasno u praksi od samog početka lišenja slobode. Krivičnim zakonikom je omogućeno da policija zadrži osumnjičene do 24 sata prije nego što ih izvede pred državnog tužioca, a upravo u ovom početnom periodu dolazi do većine navodnih kršenja. Ovo je posebno zabrinjavajuće u pogledu efikasnog pristupa pravnom zastupniku, zdravstvenom pregledu i obavještanju člana porodice ili drugog lica po

⁴ CAT/C/MNE/CO/2.

⁵ Ibid., para. 7.

⁶ Ibid. paragrafi 13 i 14.

⁷ Ibid. paragrafi 13 i 14.

⁸ CAT/C/MNE/CO/2/Add.1

⁹ CAT/C/MNE/CO/2, para. 6.

¹⁰ Ibid, para. 7.

izboru pritvorenika. Nedosljedno popunjavanje evidencije (registra) lica u policijskom pritvoru i ličnih dosjeka pritvorenih lica je dodatni razlog za zabrinutost (član 2).

9. **Pozivajući se na svoje prethodne preporuke,¹¹ Komitet poziva državu potpisnicu da osigura da se svim licima koja su uhapšena ili pritvorena u praksi pruže sve osnovne mjere pravne zaštite od mučenja, a ne samo na papiru, od samog početka njihovog lišenja slobode, uključujući prava:**

(a) **da budu blagovremeno obaviješteni, na jeziku koji razumiju, o razlozima njihovog hapšenja i optužbama protiv njih; da potpišu odgovarajući zapisnik kojim se potvrđuje da su razumjeli informacije koje su im predočene;**

(b) **na obavještanje članova porodice, ili bilo kojeg drugog lica po svom izboru, da su odvedeni u policijski pritvor;**

(c) **na neposredan pristup nezavisnom advokatu;**

(d) **da traže i dobiju zdravstveni pregled od strane nezavisnog ljekara od početka lišenja slobode; na zdravstvene preglede koji se sprovode izvan vidika i domašaja glasa policijskih službenika i zatvorskog osoblja, osim ako dotični ljekar izričito ne zahtijeva drugačije; da se tužilac odmah obavijesti o njegovom zdravstvenom kartonu kad god nalazi ili navodi mogu ukazivati na mučenje ili zlostavljanje; i na zdravstvene radnike koji nijesu izloženi bilo kakvom obliku nepotrebnog pritiska ili odmazde prilikom izvršavanja svoje dužnosti;**

(e) **da njihov pritvor bude sistematski evidentiran u registru u mjestu pritvora i u centralnom registru lica lišenih slobode, kojem mogu pristupiti njihovi advokati i članovi porodice, u skladu sa Zborom načela za zaštitu svih osoba pod bilo kojim oblikom pritvora ili zatvora.**

Besplatna pravna pomoć

10. Iako prepoznaje napore koje je država potpisnica uložila u proširenje pristupa pravnoj pomoći, naročito u vezi sa administrativnim procedurama (azil, utvrđivanje apatridije),¹² Komitet ipak ostaje zabrinut u vezi sa sprovođenjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći (2011), s obzirom na prijavljeni nedostatak upoznatosti među potencijalnim korisnicima, što se odražava kroz niski nivo godišnjih izdataka koje je država potpisnica prijavila po ovoj tački. Komitet je takođe zabrinut zbog neodređenosti odredbi Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca u pogledu pristupa besplatnoj pravnoj pomoći, koji propisuje da je takva pomoć uslovljena time što „ne posjeduje novčana sredstva ili stvari veće vrijednosti, i podnijeta tužba nije očigledno neosnovana“ (čl. 3, 11 i 16).¹³

11. **Pozivajući se na svoje prethodne preporuke,¹⁴ Komitet poziva državu potpisnicu da:**

(a) **intenzivira svoje napore da obezbijedi efikasan sistem besplatne pravne pomoći i odgovarajuću zaštitu i pristup pravnom sistemu za ranjiva lica i grupe, posebno obezbjeđivanjem odgovarajućih resursa za efikasnu primjenu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći;**

(b) **preduzme odgovarajuće korake kako bi se osiguralo da su kriterijumi za utvrđivanje pristupa besplatnoj pravnoj pomoći jasno i objektivno definisani i da nijesu prepušteni tumačenju;**

(c) **izmijeni Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći kako bi se žrtve navodnog mučenja i zlostavljanja od strane državnih službenika uključile kao privilegovani korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć;**

(d) **omogući nevladinim organizacijama i drugim nadležnim subjektima da pružaju besplatnu pravnu pomoć čije troškove pokriva država.**

¹¹ Ibid, para. 7.

¹² Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca od 1. januara 2018. godine

¹³ Ibid.

¹⁴ CAT/C/MNE/CO/2, para. 8.

Nacionalna institucija za ljudska prava

12. Komitet je zabrinut zbog negativnih uticaja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore iz 2018. godine, u odnosu na nezavisnost, autonomiju i efektivnost Zaštitnika građana. Dalje je zabrinut što je, prema Zakonu iz 2018. godine, povjerljivost i nezavisnost posjeta koje vrši Nacionalni preventivni mehanizam - pod-subjekt u okviru kancelarije Zaštitnika - ugrožena obavezom da izvještaji o posjetama budu potpisani od strane predstavnika posjećene institucije. Komitet pozdravlja izvještaje da NPM uživa dobar nivo pristupa zatvorima i pritvorskim mjestima, ali napominje da sprovođenje preporuka Zaštitnika („Mišljenja“) od strane organa vlasti ostaje zabrinjavajuće (čl. 2 i 11).

13. Država potpisnica treba da:

(a) jača kapacitete Zaštitnika, a naročito NPM-a, na sljedeći način: obezbjeđivanjem nepristrasnosti i nezavisnosti njegovih članova; obezbjeđivanjem resursa neophodnih za njegovo efikasno funkcionisanje, obezbjeđivanjem potpune finansijske i operativne autonomije prilikom obavljanja funkcija; jačanjem praćenja postupanja po njegovim preporukama; i obezbjeđivanjem efikasnog sprovođenja preporuka NPM-a;

(b) garantuje redovno učesće predstavnika organizacija civilnog društva u posjetama pritvorskim mjestima od strane NPM-a;

(c) Izmijeni član 43a stav 1 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore iz 2018. godine, kako bi se otklonio zahtjev da izvještaje o posjeti NPM-a potpiše rukovodilac institucije koja je posjećena, kako je trenutno predviđeno.

Uslovi pritvora

14. Komitet pozdravlja korišćenje alternativa pritvoru od strane države potpisnice, otvaranje specijalizovanog odjeljenja za maloljetnike i unapređenje u nekim pritvorskim mjestima, kao što je CB Podgorica. Međutim, Komitet izražava žaljenje zbog nedostatka napretka u opštem smislu od prethodnih preporuka u vezi sa tim, naročito u vezi sa prenatrpanošću. Komitet primjećuje da prenatrpanost i broj zaposlenih, kao i njihova povezanost sa nasiljem među zatvorenicima, ostaju zabrinjavajući. U nekim ustanovama zabrinjava i pitanje dovoljnosti pristupa zdravstvenoj zaštiti (uključujući i mentalnu zdravstvenu zaštitu) i vanćelijskim aktivnostima. Iako je primio k znanju izjavu države potpisnice da izgradnja novih objekata za pritvor predviđenih Strategijom za izvršenje krivičnih sankcija (2017-2021) i Akcionim planom uz istu treba da počne u decembru 2022. godine (završetak do kraja 2024. godine), Komitet je zabrinut da u prelaznom periodu uslovi ostaju nezadovoljavajući.

15. Država potpisnica treba da:

(a) intenzivira svoje napore da eliminiše prenatrpanost u kazneno-popravnim ustanovama i drugim pritvorskim ustanovama, uključujući primjenu vaninstitucionalnih mjera. S tim u vezi, Komitet skreće pažnju države potpisnice na Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za vaninstitucionalne mjere (Pravila iz Tokija);

(b) nastavi renoviranje svih pritvorskih mjesta kojima je to potrebno u cilju poboljšanja njihove infrastrukture i materijalnih uslova i usklađivanja zatvorskih uslova sa Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za postupanje sa zatvorenicima (Pravila Nelsona Mandele) i Evropskim zatvorskim pravilima koja je usvojio Savjet Evrope;

(c) angažuje i obučuje dovoljan broj zatvorskog osoblja kako bi se obezbijedio adekvatan tretman pritvorenika, ojačalo sprečavanje, praćenje i upravljanje nasiljem među zatvorenicima, zaštita ranjivih zatvorenika i drugih zatvorenika pod rizikom, u skladu sa Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za postupanje sa zatvorenicima (Pravila Nelsona Mandele) i Evropskim zatvorskim pravilima koja je usvojio Savjet Evrope;

(d) osigura raspoređivanje ljudskih i materijalnih resursa potrebnih za obezbjeđivanje odgovarajuće medicinske i zdravstvene zaštite zatvorenicima;

(e) prekine praksu smještanja maloljetnika koji su predmet vaspitnih mjera u zatvorske ustanove. Predvidi izgradnju specijalizovanog objekta u tu svrhu.

Psihijatrijske ustanove

16. Komitet napominje da dodatno zabrinjava da uslovi u institucijama za osobe sa psiho-socijalnim i intelektualnim smetnjama ostaju nezadovoljavajući. Iako će 'Specijalna bolnica' koja treba da bude izgrađena u srednjoročnom periodu rasteretiti prenatrpanost u Specijalnoj psihijatrijskoj ustanovi Dobrota u Kotoru, i poboljšati materijalne uslove, trenutno stanje je takvo da je bez odlaganja potrebno djelovanje (čl. 2, 11 i 16).

17. **Država potpisnica treba da da prioritet naporima za poboljšanje uslova osoba sa invaliditetom u psihijatrijskim ustanovama, naročito u psihijatrijskoj ustanovi u Kotoru. Potrebno je intenzivirati aktivnosti za ubrzavanje deinstitucionalizacije osoba sa psiho-socijalnim i intelektualnim teškoćama i povećati ulaganja u servise koji funkcionišu u lokalnoj zajednici, u saradnji sa relevantnim partnerima.**

Istraga u predmetima mučenja i zlostavljanja

18. Podsjećajući na svoje prethodne preporuke,¹⁵ Komitet ostaje zabrinut zbog postojanosti izvještaja u vezi sa fizičkim i psihičkim zlostavljanjem ili mučenjem pritvorenika od strane policije za vrijeme saslušavanja u cilju izvlačenja priznanja ili pribavljanja informacija. Pored toga, Komitet je i dalje zabrinut u pogledu efikasnosti istraga (naročito u pogledu identifikacije navodnih počinitelja), neprekidnog izricanja blagih kazni predstavnicima države koji su osuđeni za takva teška krivična djela, uključujući izricanje uslovnih osuda, i nastavka prakse da se predstavnici države koji su pod istragom zbog ove vrste krivičnog djela ne udaljavaju sa radnog mjesta. Komitet je dodatno zabrinut zbog izvještaja da istrage o navodnim djelima mučenja ili zlostavljanja može da sprovodi isti tužilac koji je zadužen za istragu optužbi protiv pritvorenika koji je iznio navode. Komitet dalje žali zbog prijavljene prakse prenošenja istražnih odgovornosti na policiju u slučajevima navodnog mučenja ili zlostavljanja u policijskom pritvoru (čl. 12–13).

19. **Država potpisnica treba da:**

(a) osigura da nezavisno tijelo odmah sprovede nepristrasnu istragu o svim pritužbama na mučenje i zlostavljanje i da ne postoji institucionalni odnos između istražitelja tog tijela i osumnjičenih za izvršenje takvih djela;

(b) osigura da, u slučajevima navodnog mučenja ili zlostavljanja, osumnjičeni budu suspendovani sa službenih dužnosti odmah i za vrijeme trajanja istrage, naročito kada postoji rizik da bi na drugi način mogli biti u poziciji da ponove navodnu radnju, izvrše odmazdu nad navodnom žrtvom ili ometaju istragu;

(c) garantuje da su navodni počinioci propisno krivično gonjeni i, ako se utvrdi da su krivi, da dobiju kazne srazmjerne težini njihovih postupaka;

(d) osigura da se detaljan zdravstveni pregled pri prijemu u zatvor (naročito u istražni zatvor) sprovodi bez prisustva policijskih ili zatvorskih službenika, u skladu sa Priručnikom o efikasnom istraživanju i dokumentovanju mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (Istanbulski protokol), a u slučaju da medicinsko osoblje koje sprovodi pregled ima osnova da vjeruje da je došlo do zlostavljanja lica, da se slučaj odmah prijavljuje tužilaštvu;

¹⁵ CAT/C/MNE/CO/2, para. 14.

(e) kreira module obuke za policiju i druge službenike za sprovođenje zakona o tehnikama neprislunog saslušavanja i vođenja istrage;

(f) osigura primjenu Uredbe o policijskim uniformama, oznakama, zvanjima i oružju iz 2013. godine, kojom se zahtijeva da svi uniformisani policajci (uključujući specijalne interventne snage) moraju da nose oznake sa imenima ili identifikacione brojeve na svojim uniformama prilikom vršenja svojih dužnosti;

(g) osigura sistematsko video snimanje saslušavanja osumnjičenih u policijskom pritvoru i utvrdi obavezna uputstva za čuvanje snimaka, uključujući propisani minimalni rok čuvanja.

Sistem azila i zabrana protjerivanja

20. Iako je primio k znanju da je usvojen Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca, koji je stupio na snagu 1. januara 2018. godine, Komitet je zabrinut da, u praksi, tražioci azila nemaju uvijek stvarni pristup postupku azila zbog nedovoljnih procesnih garancija. Posebno je zabrinjavajuće pitanje lančanog protjerivanja (čl. 2-3 i 16).

21. **Država potpisnica treba da:**

(a) osigura da u praksi niko ne može biti protjeran, vraćen ili izručen drugoj državi u kojoj postoje značajni razlozi za vjerovanje da bi on ili ona bili izloženi ličnom i predvidljivom riziku od mučenja ili zlostavljanja;

(b) osigura da postoje procesne garancije protiv protjerivanja i da su dostupni efikasni pravni lijekovi u pogledu zahtjeva za protjerivanje u postupku udaljavanja. Odluke o protjerivanju pojedinaca treba da podliježu sudskoj kontroli na osnovi od slučaja do slučaja i treba da podrazumijevaju pravo na žalbu koja ima suspenzivno dejstvo;

(c) osigura pristup teritoriji i dovoljnu i efikasnu zaštitu od protjerivanja na granicama tako što će obezbijediti da osobe koje traže azil na granici dobiju odgovarajuće informacije o svojim pravima, uključujući informacije o procedurama, mehanizmima žalbe i pravnoj pomoći, odmah i na jeziku koji razumiju;

(d) osigura obuku za zaposlene u imigracionim organima o međunarodnom izbjegličkom pravu i međunarodnom pravu o ljudskim pravima, naročito o načelu zabrane protjerivanja i riziku od lančanog protjerivanja, kao i osigura da sve standardne operativne procedure uključuju dovoljne zaštitne mjere protiv protjerivanja;

(e) uspostavi efikasne i u potpunosti dostupne mehanizme upućivanja i pritužbi sa stanovišta izražavanja namjere da se traži azil;

(f) pojača napore da se osigura krivična odgovornost počilaca djela koja dovode u opasnost živote i bezbjednost migranata i tražilaca azila i osigura da žrtve, svjedoci i podnosioci zahtjeva budu zaštićeni od zlostavljanja ili zastrašivanja koje može nastati kao posljedica njihovih pritužbi.

Nekažnjivost za ratne zločine i pravna zaštita za žrtve

22. Podsjećajući na svoje prethodne preporuke i pozdravljajući određene nedavne napore za rješavanje nekažnjivosti za ratne zločine, uključujući mučenje i zlostavljanje, Komitet ostaje zabrinut zbog nedostatka napretka države potpisnice u oblasti procesuiranja osoba pod njenom jurisdikcijom optuženih za ratne zločine tokom sukoba na Zapadnom Balkanu devedesetih godina prošlog vijeka, uključujući nepostojanje bilo kakvih osuda koje uključuju odgovornost na osnovu komandne ili odgovornosti nadređenih. U periodu od 2015. godine pravosnažnom sudskom odlukom u državi potpisnici osuđena je samo jedna osoba za ratne zločine. Na osnovu informacija dobijenih od Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične tribunale (IRMCT) krajem 2020. godine, brojni novi predmeti su otvoreni za razmatranje od strane države potpisnice. Komitet je i dalje zabrinut da većina žrtava ratnih zločina u Crnoj Gori tek treba da dobije pravo na nadnadu štete (čl. 12, 13 i 14).

23. **Država potpisnica treba da intenzivira svoje napore u borbi protiv nekažnjivosti ratnih zločina putem:**

(a) proaktivnog istraživanja svih navoda i pažljivog razmatranja svih dokaza protiv svojih građana ili drugih pod njenom jurisdikcijom, uključujući, ali ne ograničavajući se na dokaze dobijene od susjednih i drugih stranih jurisdikcija i IRMCT-a protiv potencijalnih počinitelja, uključujući sve dokaze o krivičnoj odgovornosti na osnovu načela komandne ili odgovornosti nadređenih;

(b) dovršetka istrage o svim navodima o ratnim zločinima, procesuiranja počinitelja i njihovog kažnjavanja odgovarajućim kaznama srazmjernim teškoj prirodi krivičnih djela;

(c) osiguravanja da sve žrtve, uključujući članove njihovih porodica, dobiju naknadu štete i sudsku i/ili administrativnu naknadu za duševne bolove, u skladu sa članom 14 Konvencije;

(d) redovnog i aktivnog informisanja javnosti o predmetima ratnih zločina kao pitanjima od javnog značaja i interesa.

Obuka

24. Iako prepoznaje napore koje je država potpisnica uložila u kreiranje i sprovođenje obuka o ljudskim pravima za službenike organa za sprovođenje zakona i druge relevantne aktere, Komitet žali zbog nepostojanja praćenja i procjene efikasnosti programa obuke u pogledu smanjenja učestalosti mučenja i zlostavljanja (član 10).

25. **Država potpisnica treba da:**

(a) dalje razvija obavezne programe inicijalne obuke i stručnog usavršavanja kako bi se osiguralo da su svi službenici za sprovođenje zakona i svi drugi relevantni akteri koji rade na mjestima lišenja slobode dobro upoznati sa odredbama Konvencije, naročito sa apsolutnom zabranom mučenja, i da su potpuno svjesni da se kršenja neće tolerisati i da će biti istraženi i da će odgovorni biti krivično gonjeni i, nakon osude, na odgovarajući način kažnjeni;

(b) osigura da svi službenici organa za sprovođenje zakona, sudije i državni tužioci prođu obaveznu obuku u kojoj se naglašava veza između tehnika neprisilnog saslušavanja, zabrane mučenja i zlostavljanja i obaveze pravosuđa da poništi priznanja data pod mučenjem;

(c) osigura detaljnu obuku o Priručniku o efikasnom istraživanju i dokumentovanju mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (Istanbulski protokol) medicinskom osoblju koje radi u svim pritvorskim mjestima;

(d) kreira metodologiju za procjenu efikasnosti programa obuke u sprečavanju mučenja i zlostavljanja i u osiguravanju identifikacije, dokumentovanja i istrage takvih djela, kao i krivičnog gonjenja odgovornih.

Napadi na novinare

26. Komitet je ozbiljno zabrinut zbog neprekidnih izvještaja o zastrašivanju novinara i fizičkim napadima na novinare. Iako vrednuje napore države potpisnice na rešavanju ovog pitanja, kao što je nedavno usvajanje izmjena Krivičnog zakonika koje propisuju jaču krivičnu zaštitu novinara, Komitet je i dalje zabrinut. Osim toga, izražava žaljenje zbog kontinuiranog neizvođenja pred lice pravde odgovornih za ubistvo novinara Duška Jovanovića 2004. godine, odnosno zaključenja istrage o brutalnom napadu na istraživačku novinarku Oliveru Lakić u maju 2018. godine. Komitet je dalje zabrinut zbog izvještaja da neki članovi Komisije za praćenje istraga napada na novinare nemaju neophodna ovlašćenja koja omogućavaju pristup povjerljivim informacijama, što otežava rad ovog tijela (čl. 2, 12, 13 i 16)

27. **Komitet poziva državu potpisnicu da:**

(a) osigura da su novinari zaštićeni od prijetnji i zastrašivanja i preduzme neophodne mjere za sprečavanje takvih djela u budućnosti, uključujući

uspostavljanjem nacionalnog mehanizma za bezbjednost novinara, u koordinaciji sa postojećom Komisijom odgovornom za praćenje istraga napada na novinare;

(b) intenzivira istrage o aktuelnim i starim slučajevima napada na novinare, obezbeđujući da počinioci budu izvedeni pred lice pravde;

(c) omogući svim članovima Komisije za praćenje istraga napada na novinare da bez odlaganja imaju pristup povjerljivim informacijama;

(d) sprovede procjenu efikasnosti svoje strategije za poboljšanje bezbjednosti novinara.

Rodno zasnovano nasilje, uključujući porodično nasilje

28. Komitet je zabrinut zbog izvještaja u vezi sa rasprostranjenošću porodičnog nasilja u Crnoj Gori i niskog nivoa krivičnog gonjenja i blagih kazni za počinioce ovog i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja. U tom smislu, Komitet prepoznaje napore države potpisnice da inkrimiše rodno zasnovano nasilje u svom Krivičnom zakoniku i pozdravlja brojne nedavne ili planirane inicijative, kao što su programi za počinioce nasilja u porodici radi smanjenja recidivizma i zaštite porodica, kao i planirana posebna ustanova za žrtve (čl. 2, 12, 14 i 16).

29. **Država potpisnica treba da:**

(a) osigura da se svi slučajevi rodno zasnovanog nasilja, naročito oni koji uključuju postupke ili propuste državnih organa ili drugih subjekata koji dovode do međunarodne odgovornosti države potpisnice prema Konvenciji, odmah i temeljno istraže, da se navodni počinioci procesuiraju i, ako budu osuđeni, na odgovarajući način kazne, i da žrtve ili njihove porodice dobiju pravnu zaštitu, uključujući adekvatnu odštetu i rehabilitaciju i da imaju pristup pravnoj pomoći, sigurnim skloništima i neophodnoj zdravstvenoj zaštiti i psihološkoj podršci;

(b) osigura obaveznu obuku o krivičnom gonjenju rodno zasnovanog nasilja svim službenicima pravosudnih organa i pripadnicima organa za sprovođenje zakona i nastavi kampanje podizanja svijesti o svim oblicima nasilja nad ženama.

Prikupljanje podataka

30. Komitet žali što u većini slučajeva nijesu dostavljeni potpuno disagregirani podaci, naročito u pogledu pola. Komitet je zabrinut da u nekim oblastima nijesu dostavljeni izričiti podaci o broju primljenih prijava, već samo o broju istraženih slučajeva, što može da ostavi lažni utisak da je broj prijava niži nego što je to stvarno slučaj. Komitet je zabrinut jer se čini da se podaci relevantni za praćenje sprovođenja Konvencije ne prikupljaju i ne čuvaju na sistematičan način.

31. **Država potpisnica treba da osigura prikupljanje potpuno disagregiranih statističkih podataka relevantnih za praćenje sprovođenja Konvencije na nacionalnom nivou, uključujući podatke o broju primljenih prijava i mjerama zaštite žrtava. Država potpisnica takođe treba da razmotri kreiranje centralizovanog registra u kom će se voditi zvanična evidencija o žrtvama mučenja ili zlostavljanja u svim pritvorskim mjestima.**

Zaštita i rehabilitacija

32. Komitet prima na znanje informacije koje je država potpisnica dostavila o zaštiti i rehabilitaciji, ali izražava svoju zabrinutost zbog ograničenih mogućnosti zaštite i rehabilitacije koje su na raspolaganju žrtvama mučenja i zlostavljanja, i žali zbog nedostatka dostupnih podataka o naknadi štete date žrtvama mučenja i zlostavljanja.

33. **Podsjećajući na svoj opšti komentar br. 3 (2012) o primjeni člana 14, Komitet poziva državu potpisnicu da preduzme sve neophodne mjere kako bi se žrtvama mučenja i zlostavljanja počinjenih u državi potpisnici ili inostranstvu omogućilo da dobiju punu i efikasnu zaštitu, uključujući načine rehabilitacije i staranja posebno prilagođene njihovim potrebama. Država potpisnica treba da sačini i Komitetu dostavi informaciju o zaštiti i mjerama odštete, uključujući načine rehabilitacije, koje su**

naložili sudovi ili drugi državni organi i koje su stvarno pružene žrtvama mučenja ili zlostavljanja.

Dalji postupak

34. Komitet zahtijeva od države potpisnice da do 13. maja 2023. godine dostavi informacije o postupanju po preporukama Komiteta o uslovima pritvora; istragama slučajeva mučenja i zlostavljanja; i nekažnjivosti za ratne zločine i pravnoj zaštiti za žrtve (vidi paragrafe 15, 19 i 23 u tekstu iznad). U tom kontekstu, država potpisnica se poziva da obavijesti Komitet o svojim planovima za sprovođenje, u narednom izvještajnom periodu, nekih ili svih preostalih preporuka iz Završnih razmatranja.

Ostala pitanja

35. Od države potpisnice se traži da distribuiraju izvještaj dostavljen Komitetu i ova završna razmatranja, preko zvaničnih internet stranica, medija i nevladinih organizacija i da obavijesti Komitet o svojim aktivnostima distribuiranja izvještaja.

36. Komitet zahtijeva od države potpisnice da do 13. maja 2026. godine dostavi svoj sljedeći periodični izvještaj, koji će biti četvrti po redu. U tom cilju, i s obzirom na činjenicu da se država potpisnica složila da izvještava Komitet u okviru pojednostavljenog postupka izvještavanja, Komitet će, u dogledno vrijeme, poslati državi potpisnici spisak pitanja prije podnošenja izvještaja. Odgovori države potpisnice na taj spisak pitanja predstavljaju njen četvrti periodični izvještaj u skladu sa članom 19 Konvencije.
